

Ob 250 letnici izida temeljnih del o naravi Slovenije Joannesa A. Scopolija

SCOPOLIJEVA NARAVNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

AL VREZEC

PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

Ob 250 letnici izida temeljnih del o naravi Slovenije Joannesa A. Scopolija

Ob 200 letnici smrti barona Žige Zoisa

Joannes Antonius Scopoli
(1723-1788)

Žiga Zois
(1747-1819)

1769

IOANNIS ANTONII SCOPOLI
PHIL. ET MED. DOCT.

S. I. R. ET APOST. MAJEST. MONT. CIVITATIS
IDRIAE PHYSICI, CHEM. ET METALLURG.
PROFESSORIS, SUPR. OFFIC. MIN. IBID.
ASSESSORIS, SOC. OECON. LUSAT. SUP.
NEC NON CAES. REG. AGRIC. STYRIACAE,
GORIZIENS. ET LABACENS. SOC.

ANNUS
HISTORICO-
NATURALIS.

DESCRIPTIONES AVIUM
MUSEI PROPRII
EARUMQUE RARIORUM, QUAS VIDIT
IN VIVARIO
AUGUSTISS. IMPERATORIS,
ET
IN MUSEO EXCELL. COMITIS
FRANCISCI ANNI B. TURRIANI.

LIPSIÆ,
SUMTIB. CHRIST. GOTTL. HILSCHERI,
MDCCLXVIII.

18

ORDO I.
STRIX.

LINN. SYST. NAT. p. 131.

Noctuvagum animal; rostro adunco, nulla
cera, fed pennis fetaceis tecto; oculis magnis,
interdiu fere caecutientibus et cartilagine
propria munitis; auribus amplis; pedibus lanatis.

7. STRIX BUBO.

Strix capite auriculato, corpore rufo.
Linn. l. c. n. 1. Kramer. l. c. p. 323. n. 1.
Bubo. *Jonston. Av. p. 42. Tab. XVIII.*
Meyer. Av. n. 1. Tab. LXXXIV.
Carniol. Sova. *Velka legra sova. Zvir.*
Ital. Barbagiana.
Germ. Buhu, Buhuy, Berguu.

DIAGN. Caput auriculatum.
Corpus rufum, ut in *sphynge atropos*;
fuscoque maculatum.

In M. p. et frigidioribus *Carniolia* fylvis.
Maxima inter socias mox dicenda, noctu
horrende clamat, venatur mures, et gerit iri-
des croceas, pupillas nigras, et maculas fuscas
longitudinales.

8. STRIX OTUS.

Strix capite auriculato pennis fenis. Linn.
l. c. n. 4. Kramer. l. c. n. 2.
Asio seu Otus. *Jonston. Av. p. 43. Tab.*
XVIII. icon magna nimis.

Razsvetljenska doba in razcvet naravoslovja

Marija Terezija
(1717-1780)

Gerard van Swieten
(1700-1772)

Joannes A. Scopoli
(1723-1788)

Carl Linnaeus
(1707-1778)

Joannes Antonius Scopoli

1723 – rojen v mestu Cavalese (Trentino)

1743 – diploma iz medicinskih študij na univerzi v Innsbrucku

1753 – izpit za licenco za državno službo zdravnika splošne medicine na Dunaju

1754 – s cesarskim dekretom nastopil službo zdravnika v Idriji

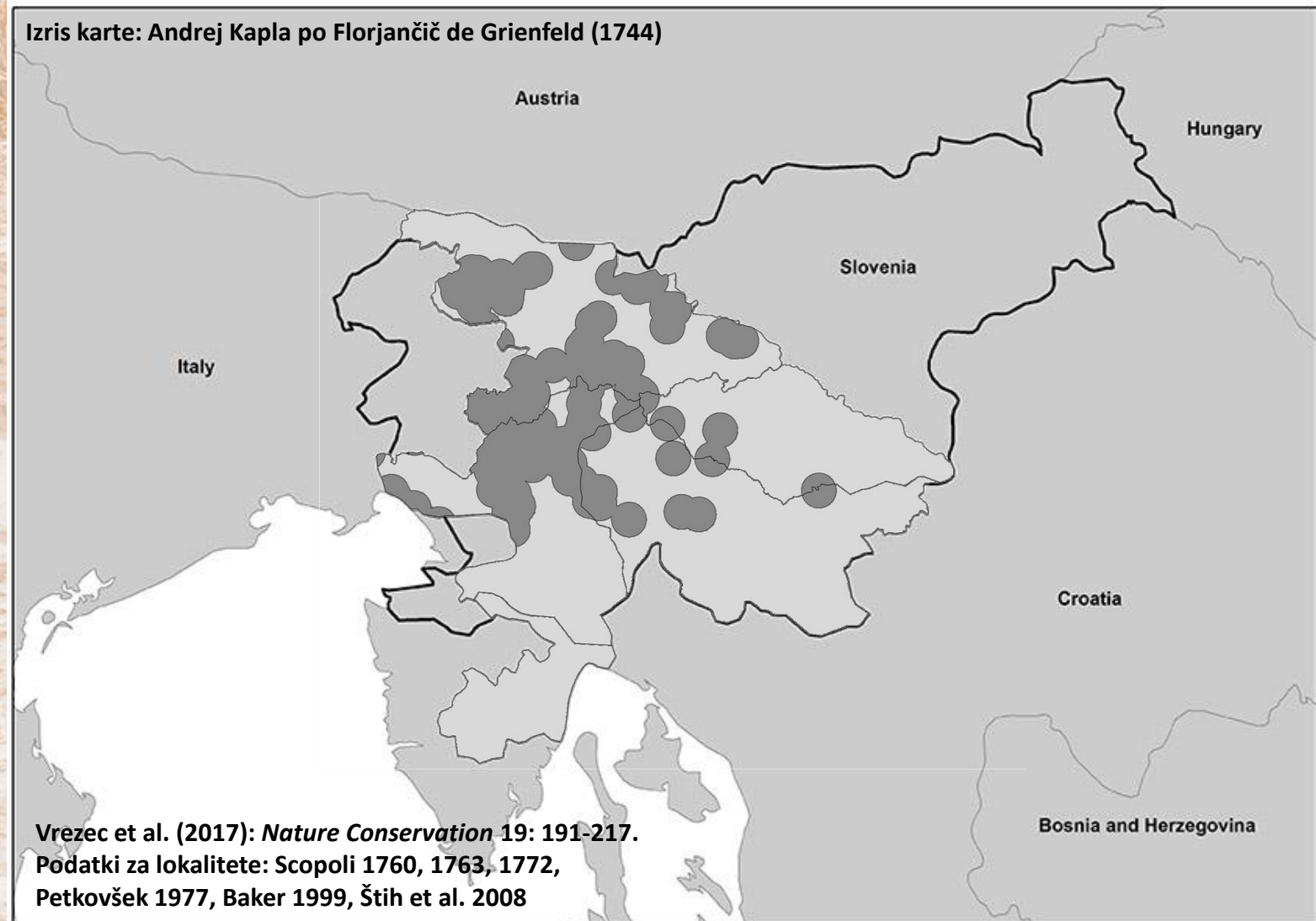

28.3.2019 - Življenje in delo J. A. Scopolija v Idriji
(1754 - 1769) (M. Peljhan, L. Kavčič, J. Gantar, L. Spallanzani)
Muzejsko društvo Idrija (1729-1799)

Scopolijeve raziskave kranjske biodiverzitete

(1754) 1756 - 1769

Izris karte: Andrej Kapla po Florjančič de Grienfeld (1744)

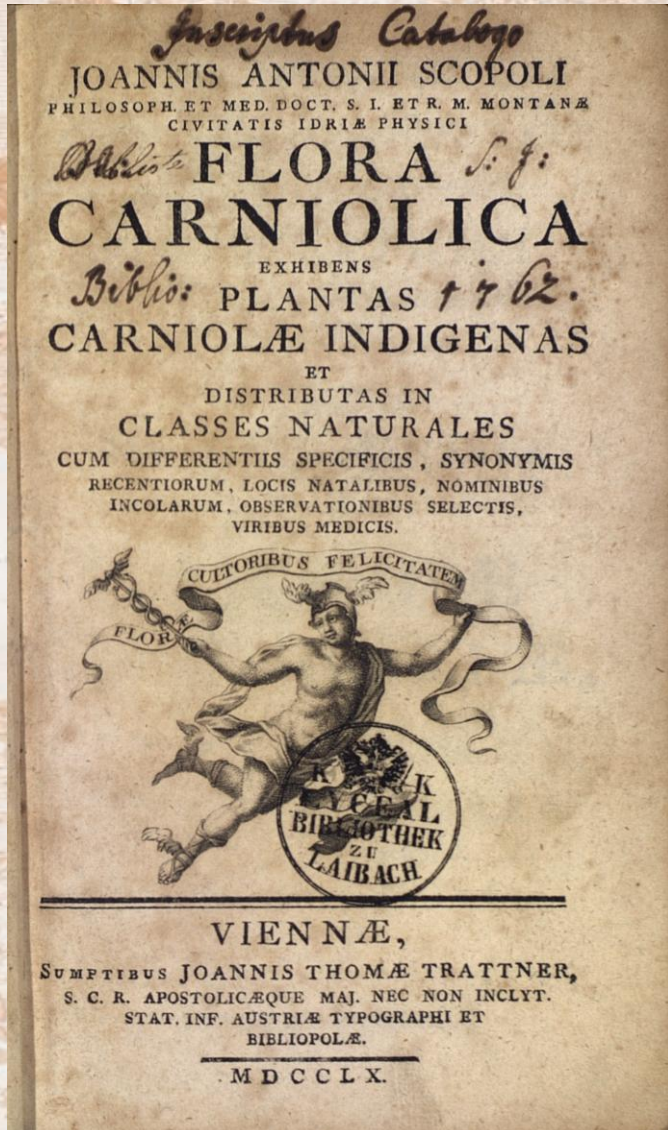
Vrezec et al. (2017): *Nature Conservation* 19: 191-217.

Podatki za lokalitete: Scopoli 1760, 1763, 1772,

Petkovšek 1977, Baker 1999, Štih et al. 2008

Scopolijeve raziskave kranjske biodiverzitet

1760 (1772) – *Flora Carniolica* – prva monografija o rastlinah na Kranjskem

Rušnata zvončica
Campanula caespitosa

4.4.2019 - Scopolijeva flora Kranjske
(Š. Pungaršek; Prirodoslovni muzej Slovenije)

Scopolijeve raziskave kranjske biodiverzitete

1763 – *Entomologia Carniolica* – prva monografija o členonožcih na Kranjskem (raziskave 1759-1762)

IOANNIS ANTONII SCOPOLI
MED. DOCT. S. C. R. ET APOST. MAIEST. MONTANÆ
CIVITATIS IDRIÆ PHYSICI

**ENTOMOLOGIA
CARNIOLICA**
EXHIBENS
INSECTA
CARNIOLIÆ INDIGENA
ET
DISTRIBUTA IN ORDINES, GENERA,
SPECIES, VARIETATES.
METHODO LINNÆANA.

VINDOBONÆ,
TYPIS IOANNIS THOMÆ TRATTNER,
CAES. REG. AVLÆ TYPOGR. ET BIBLIOP.

MDCCLXIII.

Rjavi poljski kozliček
Carinatodorcadiion fulvum

Primorski poljski kozliček
Pedestredorcadiion arenarium

Crni poljski kozliček
Carinatodorcadiion aethiops

24.10.2019 - Scopolijeva *Entomologia Carniolica*
(A. Gogala, Prirodoslovni muzej Slovenije)

25.4.2019 - Favna pajkov v Sloveniji od Scopolija do
danes (T. Knapič, Prirodoslovni muzej Slovenije)

Scopolijevi poljski kozlički v Sloveniji

Rjavi poljski kozliček
C. fulvum (Scopoli, 1763)

Na območju ni prisoten.

Črni poljski kozliček
C. aethiops (Scopoli, 1763)

Okolišča / Ljubljana. Na potih s širili bunsar paščetnih sipalnih oteče kitojiske.

Primorski poljski kozliček
P. arenarium (Scopoli, 1763)

19. stoletje

**konec 18. – začetek
19. stoletja**

Scopolijeve raziskave kranjske biodiverzitete

NARAVOSLOVNI LETOPISI

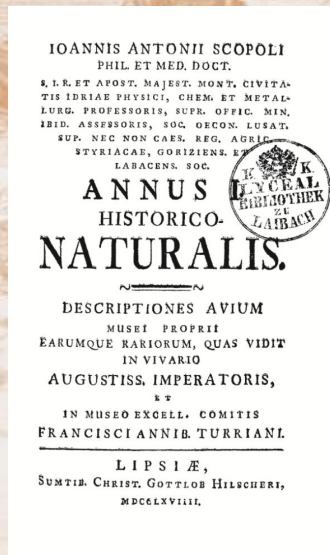
1769

1769

1769

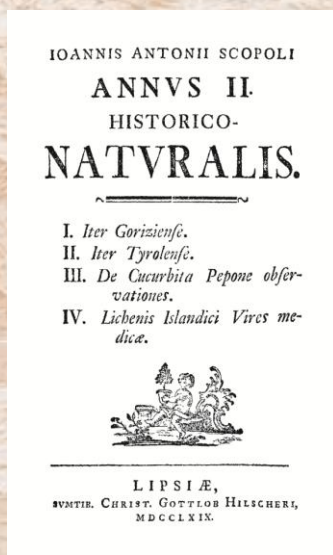
1770

1772

Descriptiones Avium

Popis ptic Kranjske

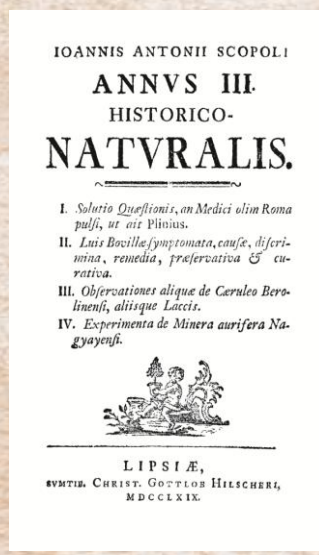

narava Goriške

narava Tirolske

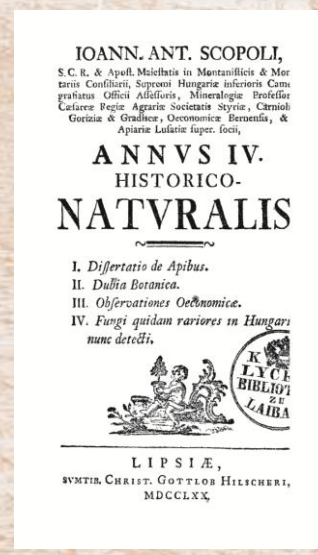
opis buče

islandski lišaj

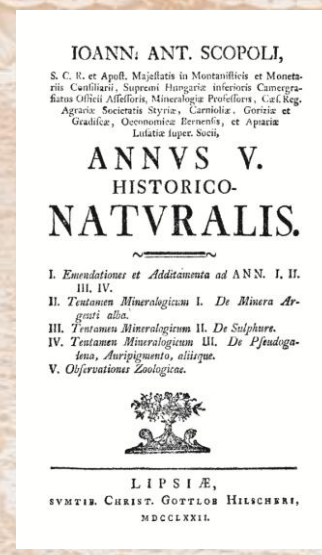
medicina

23.5.2019 - Scopoli – zdravnik rudarjev živega srebra v Idriji (Z. Zupanič Slavec, Inštitut za zgodovino medicine, MF, Univ. v Ljubljani)

razprava o čebeli
botanika
glive

12.9.2019 - Joannes Antonius Scopoli in čebele (J. Gregori, Prirodoslovni muzej Slovenije)

minerali
sesalci
opis človeške ribice
ribe
žuželke in drugi
nevretenčarji

13.6.2019 - Paleontologija v času Scopolia in Zoisa (M. Križnar, Prirodoslovni muzej Slovenije)

Scopolijeve mednarodne povezave

J. A. Scopoli

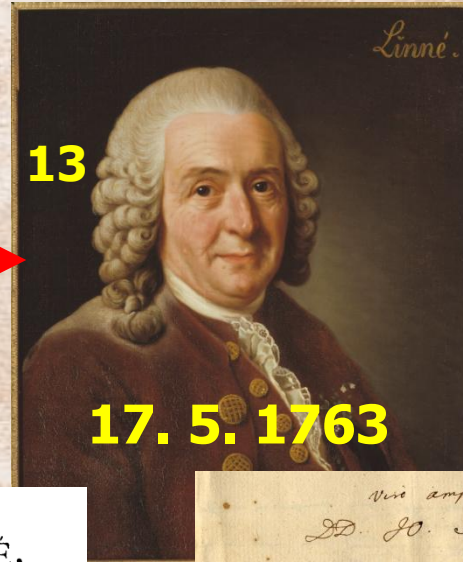

17

7. 4. 1763

1760-1775

30 pisem

C. Linnaeus

13

17. 5. 1763

Handwritten manuscript page with dense Latin text and a coat of arms at the top.

CAROLI a LINNÉ,
Equitis Aur. de Stella Polari,
ARCHIATRI REGII, MED. & BOTAN. PROFESS. UPSAL.,
ACAD. PARIS. UPSAL. HOLMENS. PETROPOL.
BEROL. IMPER. LOND. ANGL. MONSPEL.
TOLOS. FLORENT. EDINB. BERN. SOC.

S Y S T E M A
N A T U R Æ

PER
REGNA TRIA NATURÆ,
 SECUNDUM
CLASSES, ORDINES,
GENERA, SPECIES,
 CUM
CHARACTERIBUS, DIFFERENTIIS,
SYNONYMIIS, LOCIS.

TOMUS I.

R **EDITIO DUODECIMA, REFORMATA.**
Cum Privilegio S.æ R.æ M.iss. Societ.

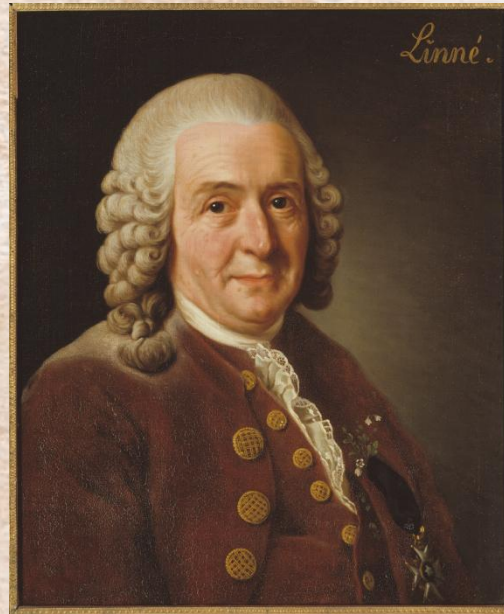
HOLMIÆ,
IMPENSIS DIRECT. LAURENTII SALVII,
1 7 6 6.

Handwritten manuscript page with Latin text, including a signature 'D. D. JO. SCOPOLI' and a date '1763'.

Scopolijeva Kranjska v *Systema Naturae*

Skalni plezalček
Tichodroma muraria (Linnaeus, 1766)

Navadni polh
Glis glis (Linnaeus, 1766)

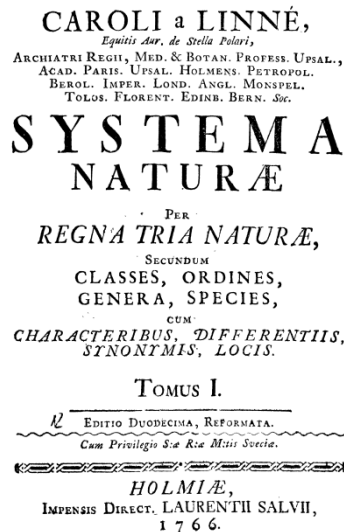
muraria. 2. C. cinerea, macula alarum fulva.

AVES. PICÆ. Certhia. 185

Picus murarius. *Gesn. av.* 712. *Aldr. orn.* 1. p. 851. t. 852. *Will. orn.* 99. t. 23. *Raj. av.* 46. *Briss.*

Habitat in Europæ australis turribus, arcibus. D. Scopoli. Nidificat in Craniis. Kram. austr. 336.

capite longius. Collum subtus albidum. Remiges nigrae: 1, 2 latere tenuiore maculis duabus albis. Macula alarum rosea e rectricibus & remigum latere interiore. Rectrices 12, albicantes. Ungues validi, præsertim posticus.

Glis. 8. S. canus, subtus albidus.
Glis. Gesn. quadr. 619. *Dodart. act.* 3. p. 40. t. 7. *Raj. quadr.* 229.
Mus cauda pilosa, corpore supra obscure cinereo, subtus exalbido. Briss. quadr. 160.
Habitat in Europa australi; Visitat glandibus, nucibus, seminibus pomorum; nidificat in cavis arborum pullis 9 - 12; interdum later; autumno pinguescit; octobri præsertim migrat in latebras subterraneas, ibique hybernat in paucis; cæcæ venduntur; carnes avidè eduntur. D. Scopoli.
Corpus fatua. Musis volantibus, canum subtus albidum. Cauda Sciuri vulgaris valde hirsuta, cana. Genæ albæ. Myltaces longiores ipso capite. Pedes 4 - 5.

Descriptiones avium

1769 – *Descriptiones avium* – prvi popis ptic na Kranjskem

ZBIRKE PTIC:

M.p. – *Museum proprium* (lastna zbirka Kranjskih ptic)

V.C. – *Vivarium Caesareum* (Dunaj)

M.T. – *Museum Turrianum* (dunajska zbirka grofa Francesca Annibale Della Torre e Tasso)

IOANNIS ANTONII SCOPOLI
PHIL. ET MED. DOCT.

S. I. R. ET APOST. MAJEST. MONT. CIVITA-
TIS IDRIAE PHYSICI, CHEM. ET METAL-
LURG. PROFESSORIS, SUPR. OFFIC. MIN.
IBID. ASSESSORIS, SOC. OECON. LUSAT.
SUP. NEC NON CAES. REG. AGRIC.
STYRIACAE, GORIZIENS. ET
LABACENS. SOC.

ANNUS
HISTORICO-
NATURALIS.

DESCRIPTIONES AVIUM
MUSEI PROPRII
EARUMQUE RARIORUM, QUAS VIDIT
IN VIVARIO
AUGUSTISS. IMPERATORIS,
ET
IN MUSEO EXCELL. COMITIS
FRANCISCI ANNI B. TURRIANI.

LIPSIÆ,
SUMTIB. CHRIST. GOTTL. HILSCHERI,
MDCCLXVIII.

Descriptiones avium – slikovne reference

Ulisse Aldrovandus
(1522-1605)

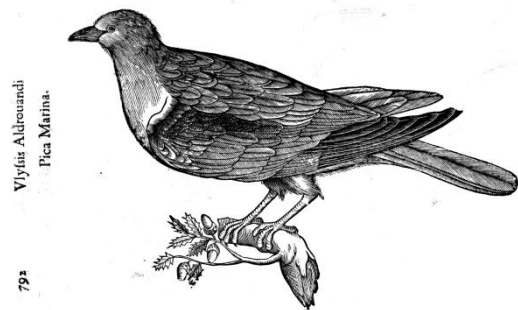
John Jonston
(1603-1675)

Jacob Theodor
Klein
(1685-1759)

44. CORACIAS GARRULA.

Vlytis Aldrovandi
Pica Marina.

792

1637

96. PROCELLARIA DIOMEDEA.

1650

254. CAPRIMULGUS EUROPÆUS.

SECR. CIV. GED.
SOC. REG. LOND. ET ACAD. SCIENT. BONON. SODALIS

1750

APVD IONAM SCHMIDT.
MDCCCL.

Descriptiones avium – besedilne reference

Carl Linnaeus

Conrad Gesner
(1516-1565)

Historia Animalium
(1555)

Klavžar (*Geronticus eremita*)

CAROLI a LINNÉ,
Equitis Aur. de Stella Polari,
ARCHIATRI REGII, MED. & BOTAN. PROFESS. UPSAL.,
ACAD. PARIS. UPSAL. HOLMENS. PETROPOL.
BEROL. IMPER. LOND. ANGL. MONSPEL.
TOLUS. FLORENT. EDINB. BERN. Soc.

S Y S T E M A
N A T U R Æ

PER
REGNA TRIA NATURÆ,
SECUNDUM
CLASSES, ORDINES,
GENERA, SPECIES,
CUM
CHARACTERIBUS, DIFFERENTIIS,
SYNONYMIS, LOCIS.

TOMUS I.

EDITIO DUODECIMA, REFORMATA.
Cum Privilegio S.æ R.æ M.iss. Suecia.

HOLMIÆ,
IMPENSIS DIRECT. LAURENTII SALVII,
1 7 6 6.

Descriptiones avium

2 nova rodova ptic:

Branta Scopoli, 1769

Sylvia Scopoli, 1769

13 novih vrst ptic (5 iz Slovenije):

Čopasta čaplja
Ardeola ralloides
(Scopoli, 1769)

Mala tukalica
Porzana parva
(Scopoli, 1769)

Čuk
Athene noctua
(Scopoli, 1769)

Planinska pevka
Prunella collaris
(Scopoli, 1769)

Črnoglavi strand
Emberiza melanocephala
(Scopoli, 1769)

Scopolijeva zbirka

24.1.2019 - Kaj je vrsta – in kaj ni!
(B. Kryštufek, Prirodoslovni muzej Slovenije)

Opisi novih vrst – tipski primerki

Linnejeva zbirka

Muzej evolucije v Uppsali, Švedska

Linnejevo društvo v Londonu, VB

20.6.1763

Vire Amplifera
 20.6.1763
 JOHANN. SCOPOLI
 s. p. d.
 Car. von Linné
 Equi

Tandem tandem ad me accipere tua aures donec
 qua tam diu apto d. Simonium delictum
 dilata pulchra erant; novamque ex hisce a venis con-

Cerambyx Textor
 varietas maculata

Lentura	4 maculata	maculata
	4 maculata	maculata
	4 maculata	maculata
Cerambyx	maculata	maculata
Lophocera	maculata	maculata
Cerambyx	maculata	maculata
Dermocera	maculata	maculata
Cerambyx	maculata	maculata
Chrysomela	maculata	maculata
Scarabaeus	maculata	maculata
Cerambyx	maculata	maculata
Dipropus	maculata	maculata
Chrysomela	maculata	maculata
Bombus	maculata	maculata
Chrysomela	maculata	maculata

27 Textor

tristis

Morimus funereus
(Mulsant, 1862)

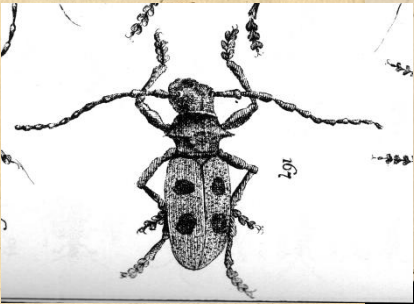
Lamia textor
(Linnaeus, 1758)

Herophila tristis
(Linnaeus, 1767)

Scopoli A: (1763) *Entomologia Carniolica*

10. CERAMBYX Textor

Varietas Elytro maculis subtundis binis atris

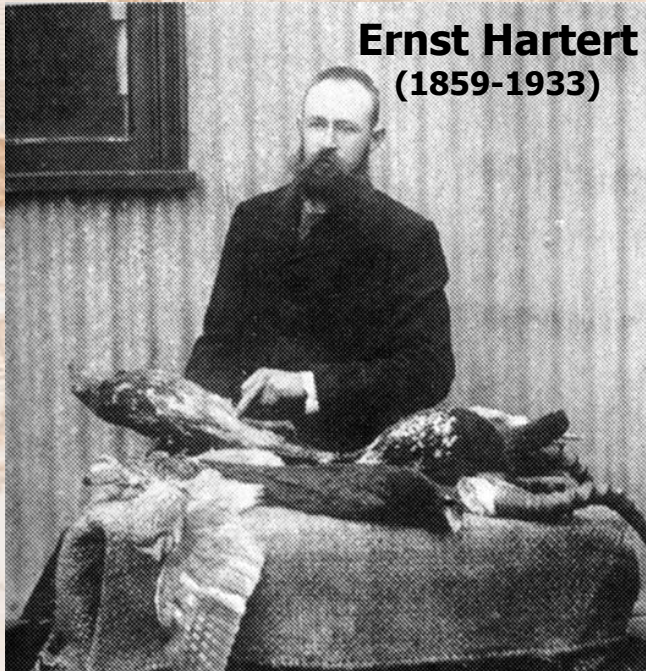

Interpretacija Scopolijevih opisov

9.5.2019 - Nenavadne zgodbe
o Scopolijevem gorskem
škržadu (M. Gogala, SAZU)

Scopolijevi opisi ptic – brez slik in tipskih primerkov ostali neodrečeni

Čuk

Athene noctua
(Scopoli, 1769)

Die Beschreibung ist schlecht und vielleicht anfechtbar, Opis je slab in morda celo napacen, vendar se ime aber der Name ist im allgemeinen Gebrauch, obicaino uporablja in Retzius in drugi, ga celo ausserdem von Retzius und andern nur auf den Steinhausz gedeutet, es würde daher nicht zu unparablijo samo za čuka, zato ga ne bi bilo smisleno zavrniti, vendar je potrebno ime, v tem primeru verantworten sein, ihm zu verwerfen, sondern man muss sprejetiti po naceLu "korist dvoma" ihm unter diesen Umständen "the benefit of doubt" geben.

Athene noctua (Scopoli, 1769)

Scopoli (1769)

15. STRIX NOCTUA.

DIAGN. *Pallide rufa, fuscisque maculis longitudinaliter variegata.*

Irides flavæ.

In M. p. *Carniolæ* indigena, et in fylvis circa *Labacum* copiosa.

Statura *Columbæ.*

16. STRIX RUFA.

DIAGN. *Corpus ferrugineum, fusco maculatum.*

Irides cæruleſcentes.

In M. p. Ex fylvis *Idriensibus* ad me delata. Statura prioris.

17. STRIX PASSERINA.

Strix capite lævi, remigibus albis: maculis quinque ordinum. Linn. l. c. n. 12. Kram. l. c. n. 6.

Ital. Civetta.

Germ. Tſchiavitl. Hauseule, Stockeule, Käuzlein.

DIAGN. *Inſervit aucupio inprimis Sylvarum.*

Nidificat in caminis.

In M. p. Ex *Italiae.*

Vinculis coriaceis et funiculo coercita baulo adligatur, pulvinari inposita. Inde in terram tracta adſperſa aqua eo tandem adigitur, ut ſupra pulvinar ſponte revolet. Sic edocta volitat, ludit, adlicit aviculas capiendas baculis viſco obductis,

Linnaeus (1766)

passerina. 12. S. capite lævi, remigibus maculis albis quinque ordinum. Fn. ſvec. 79. *

Noctua minor. Briff. av. 1. p. 514.

Noctua minima. Geſn. av. 620. Aldr. orn. 1. p. 543. t. 544. Will. orn. 69. t. 12. Rai. av. 26. n. 6. Alb. av. 2. p. 12. t. 12.

Friſch. av. t. 100.

Edw. av. 39. t. 228.

Habitat in Europa, viſtat Vespertilionibus Gryllis. Magnitudo Paſſeris.

13

4. LA-

Čuk

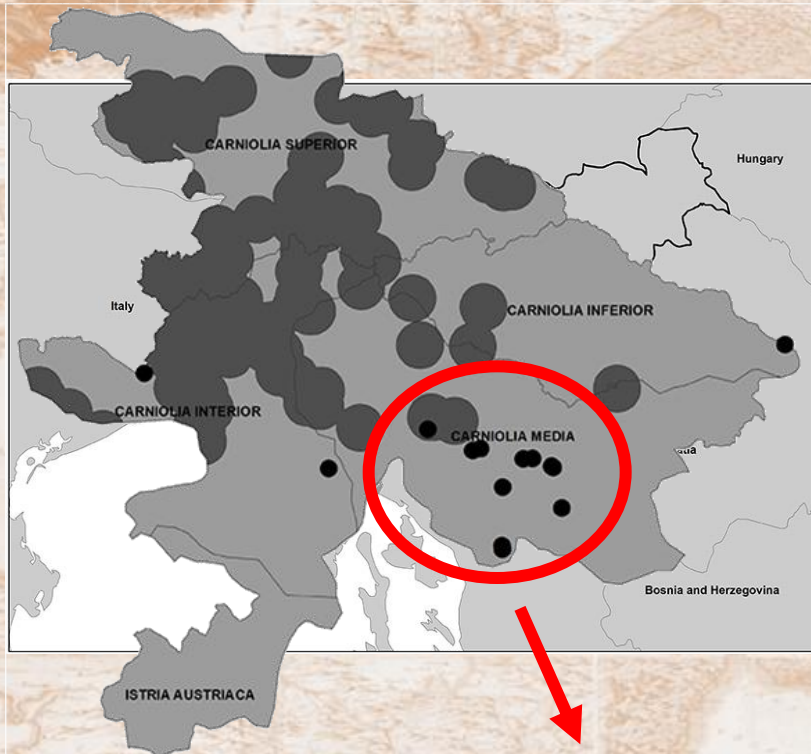

Mali skovik

Slovenija – *locus typicus*

Škrlatni kukuj (*Cucujus cinnaberinus*)

Locus typicus: Kočevsko

186. MELOE *Cinnaberinus*

Scopoli (1763)

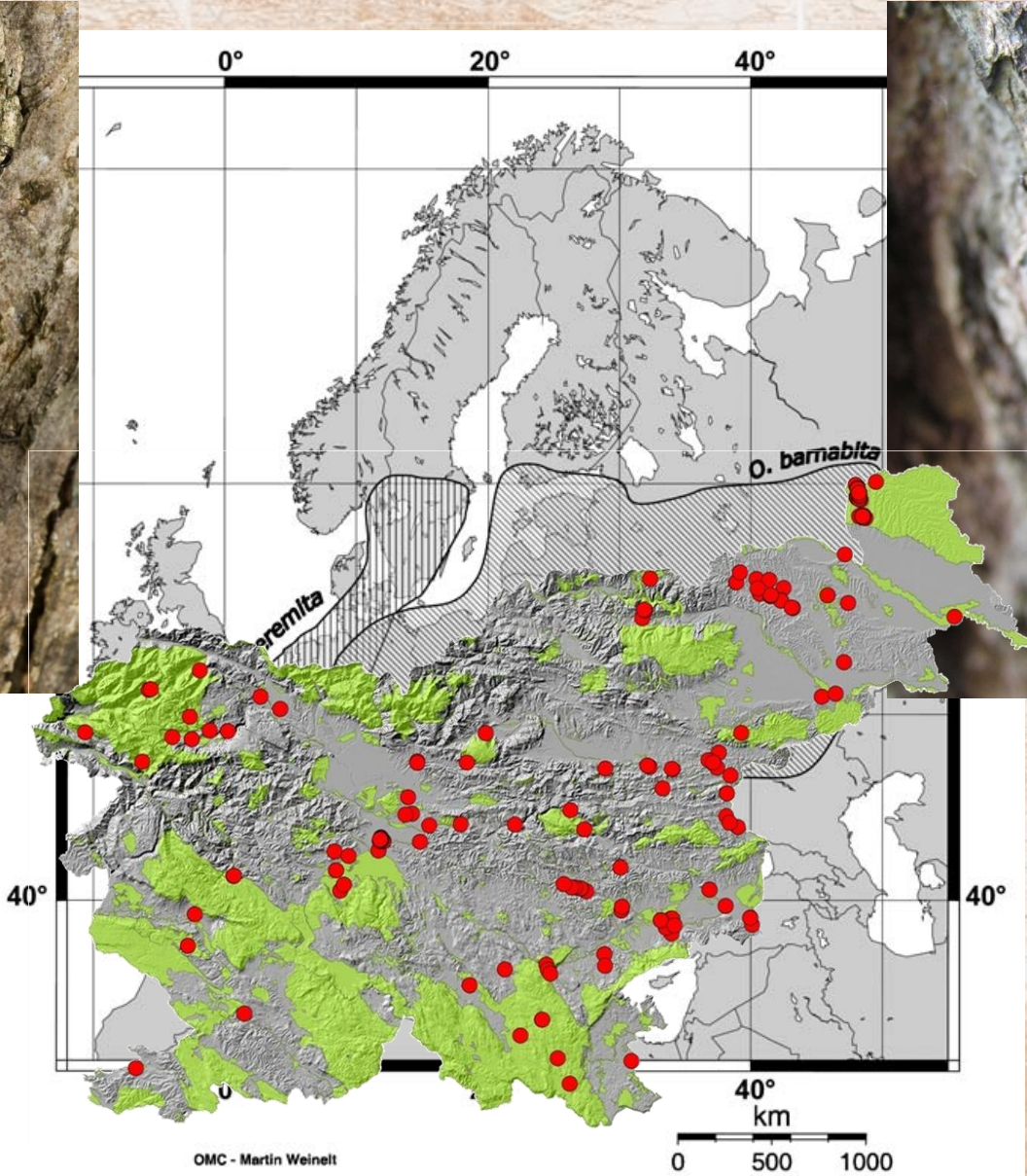
Octobri M. in *Braſſica oleracea capitata* reperi-
tus & adlatus.

VREZEC A., AMBROŽIČ Š., KOBLEK A., KAPLA A., DE GROOT M.
(2017): *Cucujus cinnaberinus* (Scopoli, 1763) at its terra typica in
Slovenia: historical overview, distribution patterns and habitat
selection. – Nature Conservation 19: 191-217.

Puščavnik *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763)

Osmoderma eremita

Osmoderma barnabita

XXBIZICAP. et al. (2007):
 Dpdating ržezstavonj and
 histifkucij skof the Natura
 2000 teriz Osmoderma, and
 spraterjenja for their populacij
 izbrerativni (Cordopetšev
 S datih 2013, 2014 in 2020). –
 Največta inštorologica 39
 (2013) 210-211, Ljubljana.

Scopolijeva narava Slovenije

Popis flore in favne Slovenije v 18. stoletju

RASTLINE

Brezstebelni ušivec
Pedicularis acaulis Scopoli, 1771

GLIVE

Velikotrosni kukmak
Agaricus stramineus Scopoli, 1772

PAJKOVCI

Osasti pajek
Argiope bruennichi (Scopoli, 1772)

ŽUŽELKE

Debelorogi kovač
Aegosoma scabricorne (Scopoli, 1763)

RAKI

Mokrica vrste
Philoscia muscorum (Scopoli, 1763)

PTICE

Čopasta čaplja
Ardeola ralloides (Scopoli, 1769)

Scopolijeve ptice Ljubljane

Čebelar (*Merops apiaster*)

15. STRIX NOCTUA.

Ljubljana, 1.5.1710

II. Abth. IV. Platte.

220. FRINGILLA DOMESTICA.

Ljubljana, 1763-1787

III. LARUS HIRUNDO.

90. MERGUS ÆTHIOPS.

slike iz Frisch (1734-1763)

Scopolijeva naravna dediščina Slovenstva

Prvi sistematični zbiralec slovenskih imen organizmov

ROGATSCH

Rogač *Lucanus cervus*

MALI SRAKOPER

Rjavi srakoper *Lanius collurio*

MURNZ

Poljski muren *Gryllus campestris*

MRAMAR

Bramor *Gryllotalpa gryllotalpa*

KEBER

Majski hrošč *Melolontha melolontha*

LABOD

Labod pevec *Cygnus cygnus*

Scopolijeva dediščina danes

Črni poljski kozliček
Carinatodorcadion aethiops

Veliki srakoper
Lanius excubitor

Planinska vrana
Pyrrhocorax pyrrhocorax

Črnoglavi strand
Emberiza melanocephala

Navadna trnica
Crypsis aculeata

Rjavi poljski kozliček
Carinatodorcadion fulvum

Scopoli – nevidni temelj Prirodoslovnega muzeja Slovenije in biodiverzitetnih raziskav na Slovenskem

14.3.2019 -
Po sledih Scopolija: od
poimenovanja vrste do
elektronskega orodja za
določanje (T. Trilar,
Prirodoslovni muzej Slovenije)

Hvala fotografom in ilustratorjem, od katerih sem si sposodil slikovno gradivo:

**Miha Jeršek, Andrej Kapla, Tea Knapič,
Matija Križnar, Ciril Mlinar Cic, Špela
Pungaršek, Davorin Tome, Žarko
Vrezec, Wikipedia**

HVALA ZA POZORNOST!